

BSB00450, SEEDGUARD: Biyoçeşitlilik, Tarımsal Biyoçeşitlilik, Ekosistem Hizmetleri ve İklim Değişikliğine Uyum için Tohum Koruyucuları

Modül 2. CSC'ler Üzerine Araştırma – İşlevler ve Operasyonlar

Faaliyet 1.3. "Tohum Koruyucuları" Eğitimleri

İÇİNDEKILER

Koruma Odaklı Yaklaşım	4
CSC'leri ve CSB'leri Ticarileştirmek mi?.....	6
Koruma ile Erişim ve Mevcudiyetin Birleştirilmesi	7
CSC ve CSB Faaliyetlerinin Genişletilmesi – Koruma, Erişim ve Mevcudiyeti Tohum ve Gıda Egemenliği ile Birleştirmek.....	8
Tohum Egemenliği	8
Çiftçilerin Erişimi ve Fayda Paylaşımı (ABS)	8
Hükümet Kurumları, Akademi ve Diğer Kilit Oyuncularla İş Birliği – CSC ve CSB İşlevlerinin Önemli Bir Bileşeni.....	9
CSB'lerin ITPGRFA Tarafından Tanımlanan Çiftçi Haklarının Tesisine Nasıl Katkıda Bulunduğu	11
Çiftçi Hakları Kavramı	11
FAO'nun ITPGRFA'sında Belirlenen Bu Haklar Dünya Geneline Nasıl Uygulanıyor?	12
ITPGRFA'nın Uygulanması İçin Csc'lerin Ve Csb'lerin Rolü Üzerine Özetleme	15
Kaynakça	17

Burada, CSC'lerin (Topluluk Tohum Koleksiyonları) ve CSB'lerin (Topluluk Tohum Bankaları) nasıl çalıştığı ve sürdürülebilirliği nasıl sağladığına dair genel yönler üzerinde duracağız. Geleneksel ve atalık tohumların CSC'lerde korunmasına yönelik ilkeler, yaklaşımlar ve mekanizmalar ile tohum materyaline erişim ve tohum üreticileri ile tedarikçilerinin tohumlarını depolamak üzere CSC'lere sunmalarından doğan fayda paylaşımı konuları ele alınacaktır. Topluluk tohum koleksiyonlarının ve topluluk tohum bankalarının işlevsel ve operasyonel yönleri, farklı ülkelerdeki ve yerlerdeki spesifik sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel faktörlere bağlı olarak dünyada çok sayıda varyasyona sahiptir. Sebze tohumları normalde her yıl yenilenir; ancak uygulamalar farklılık göstermektedir. Gözlemlerimize göre, bu uygulamalar çoğunlukla tarımsal biyoçeşitliliği ve kültürel gelenekleri takip etmektedir.

Son on yıllarda, merkezi hükümetlerin, gen bankalarının, enstitülerin veya tarımsal biyoçeşitlilik, çevre ve tohum saklama konularına özel odaklanan STK'ların, CSC'leri ve CSB'leri finansal ve organizasyonel olarak desteklediği birçok örnek bulunmaktadır. Bu durumda, topluluk tohum bankaları gerekli fiziksel altyapı ile modern bir şekilde donatılabilir. Avrupa'da ayrıca, bu proje bittikten sonra izlenecek en iyi yol olan AB program kaynaklarına yönelme eğilimleri de mevcuttur. İyi uygulamalar araştırmasında görüldüğü gibi, toplulukların katılımcı yaklaşımları uygulama, yerel halkı CSC ve CSB ürün yönetimi ve bitki ıslahına dahil etme ve organize etme yöntemlerinde de pek çok farklılık vardır.

CSC'lerin ve CSB'lerin sürdürülebilirliği birkaç temel kilometre taşına dayanmaktadır. Başlıca olanları saymak gerekirse:

Operasyonel yönetim ve planlamanın verimliliğini sağlamak için kapasite geliştirme. Operasyonların sorunsuzluğunu güvence altına almak için kendi kendine finansman, kurumsal, program/proje bazlı veya bunların birkaç formunu içeren finansal temel. Destekleyici bir ekosistemin varlığı; yani siyasi ve yasal ortamlar, sosyal destek ve fiziksel altyapı.

Koruma Odaklı Yaklaşım

CSC'lerin en önemli görevi, gıda ve tarım için yerel geleneksel, atalık sebze çeşitlerini korumaktır. Buna paralel olarak CSC'ler ve CSB'ler, çalışmalarının yerel çeşitlerin hızlı kaybını önleyeceğinin ve yerel ürün çeşitliliğini geri kazandıracığının bilincindedirler. Eski sebze çeşitlerinin ve yerli türlerin (landraces) çeşitlilik kaybına katkıda bulunan yerel faktörleri belirlemek ve bunları önceliklendirmek için CSC'ler ve CSB'ler bu faktörleri analiz etmeli ve formüle etmelidir. Sıklıkla izlenen bir sosyal kalıp vardır: "Komşularım ne yaparsa onu yapacağım, yerel çeşidi kullanmayı bırakıp onların yetiştirdiği çeşidi yetiştireceğim". Yerel çeşitlerin kaybını göz ardı eden, geliştirilmiş ve hibrit çeşitlerin sübvansiyonlu tanıtımı yoluyla kurumsal bir baskı olabilir. Çiftçiler doğal olarak, modern yöntemlerle tanıtılan çeşitleri üretimlerini ve gelirlerini artırma fırsatı olarak görmeye meyillidirler. Son zamanlarda bahçe bitkileri üretiminde açıkça fark edilen, uzun süreli kuraklıklar ve sellerle kendini gösteren iklim değişikliği etkisi de yerel ürünlerin ciddi kaybına neden olmaktadır. Diğer bir husus ise, çiftçilerin tarımsal biyoçeşitliliğin temeli olarak yerel çeşitlerin anlamı ve genel değeri hakkındaki bilgi ve farkındalık eksikliğidir.

CSC'ler ve CSB'ler, yerel çeşitleri topluluk düzeyinde, çiftçilerin tarlalarında ve ev bahçelerinde (on-farm) korumaya odaklanırlar. Genellikle, topluluk tarafından kolektif olarak yönetilen bir tohum deposu kurarak işe başlarlar; bu depo, bireysel hanelerin kendi tercih ettikleri çeşitleri küçük miktarlarda sakladıkları tohum depolarına bir yedek teşkil eder. Bu yerinde olmayan (ex situ) tohum saklama işlemi, ulusal ve uluslararası gen bankalarının yaptığına benzer ancak bahçe bitkileri tohumları söz konusu olduğunda, sebze çeşidine bağlı olarak bir veya birkaç yıl gibi kısa bir süre içindir. Yerel çiftçiler ve bahçıvanlar tohumları her yıl yeniler, böylece evrimsel bitki ıslahının sürekliliğine ve iklim değişikliğine uyuma katkıda bulunurlar.

Resim 1 Bir CSB (Topluluk Tohum Bankası); eski buğday çeşidinin tohumları. Kaynak: CHI, NordGen

CSC'leri ve CSB'leri Ticarileştirmek mi?

Pek çok CSC ve CSB, geleneksel eski çeşitlerin tohumlarını isteyen diğer çiftçiler ve sebze yetiştiricileri için erişilebilir ve mevcut kılmayı, faaliyetlerini yükseltmek ve geliştirmek adına gelir getiren bir iş olarak değerlendirmektedir. Bu durumlarda CSC'ler ve CSB'ler, tohum miktarlarını korumaya ve gerektiğinde diğer çiftçiler için hazır bulundurmaya çalışırlar. Tohumları satabilirler veya verilen miktarın üzerine belirli bir yüzde eklenerek iade edilmesi şartıyla ödünç verebilirler. Bu prosedür, CSC ve CSB operasyonel yönetimi tarafından belirlenen yönetmeliğin bir parçası olmalıdır. Tohumlar (rekabetçi bir fiyata) satılırken temel argüman, Monsanto veya BASF gibi ticari tohum üreticilerinin ana motivasyonu olan kâr değil, "hizmet" olmalıdır; çoğu zaman CSC ve CSB'lerin depolama tesislerini yeniden doldurmak için tohumlar, mahsul hasat edildikten sonra alınan miktarın %50-100 fazlasının iade edilmesi koşuluyla ödünç verilir. Yukarıda belirtilenlerin tamamı, CSC üyeleri tarafından belirlenen ve onlar tarafından takip edilen kurallar meselesidir. CSC'lerin ve CSB'lerin ticarileştirilmesi, eski ve yeni geliştirilmiş çeşitlerin erişimini ve mevcudiyetini artıran sağlıklı bir senaryodur. Ticari faaliyetler, çeşit ve tohum seçimi ile yönetimi konusundaki yerel kapasiteyi güçlendirmek için yürütülür.

Bu bağlamda araştırmacılar tarafından açıklanan bir örnekte, Nepal'in Bara bölgesindeki Kachorwa topluluk tohum bankasının katılımcı bitki ıslahına dahil olduğu ve yerel bir çeşit ile modern bir çeşidin çaprazlanmasıyla "Kachorwa-4" pirinç çeşidini geliştirdiği belirtilmektedir. Bu çeşidin kullanımı artık Bara'nın ötesine, Dang ve Doti pirinç yetiştirme kuşaklarına ve başka yerlere yayılmıştır. Tohumları tohum saklayıcılar ve bahçıvanlar için erişilebilir kılmaya yönelik bir başka yaklaşım ise Kanada'daki Toronto tohum kütüphanesi tarafından kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, büyük şirketler tarafından üretilen genetiği değiştirilmiş tohumlara bir alternatif sunma isteği ilkesine dayanmaktadır. Tohum kütüphanesi bireylerden, tohum şirketlerinden ve tohum mağazalarından ücretsiz olarak tohum temin etmekte ve bunları mümkün olduğunca çok kişiye yine ücretsiz olarak dağıtmaktadır. Yukarıda belirtilen yollarla tohumları erişilebilir kılmanın yanı sıra, birçok topluluk tohum bankası tohum veya çeşitlilik fuarları ve katılımcı tohum takas

etkinlikleri yoluyla kayıt dışı değişimleri de teşvik etmektedir. Bu etkinliklerin sloganı genellikle "ne kadar çok tohum dolaşırsa o kadar iyi" şeklindedir.

Resim 2 Ata yadigarı bahçenin verdikleriyle pişirilmiş yemekler; çiftlikte öğrenme. Kaynak: CHI, NordGen

Koruma ile Erişim ve Mevcudiyetin Birleştirilmesi

CSC'lerin ve CSB'lerin çoğu, geleneksel yerel tohumların korunması ile bunlara erişim ve mevcudiyet sağlanması işlevlerini paralel olarak yürütür. Bunlar, çok sayıda yerel çeşidin çiftlikte (on-farm) korunmasını organize eder ve satış, ödünç verme veya ücretsiz yöntemlerle çiftçilere yüksek kaliteli çeşitler sağlarlar. Yerel çeşitlerin üretimi ile tohumların depolanması, temizlenmesi, belgelenmesi, paketlenmesi, dağıtılması ve satılması topluluk tohum bankalarının ortak faaliyetleridir. Genel olarak yerel çeşitlere öncelik verirler ancak bazıları ulusal sistem tarafından yayınlanan veya tescil edilen, çiftçilerce tercih edilen geliştirilmiş çeşitleri de dahil eder. Nepal'de 15 topluluk tohum bankası, çeşitli ürün türlerine ait 1195 girişi koruma altına almıştır ve her yıl 5000'den fazla çiftçi bu CSB'lerden gelen tohumları kullanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Native Seed/SEARCH, 1900 evcilleştirilmiş ürün girişinden oluşan bir koleksiyona sahiptir ve her yıl yerel çeşitlere ait 50.000'den fazla tohum paketi dağıtmaktadır. Koruma ile erişim ve mevcudiyetin birleştirilmesi, iyi yönetildiğinde CSC'lere ve CSB'lere uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlar.

CSC ve CSB Faaliyetlerinin Genişletilmesi – Koruma, Erişim ve Mevcudiyeti Tohum ve Gıda Egemenliği ile Birleştirmek

Olgunlaşmış CSC'ler ve CSB'ler bazen tarımsal biyoçeşitliliğin korunması ve kendi çiftçi topluluklarına veya diğer topluluklara tohum sağlanması kapsamının ötesinde işlev görürler. CSC ve CSB üyeleri ayrıca; toplulukların yetkilendirilmesi, ekolojik tarımın teşvik edilmesi, kooperatifler veya diğer formatlar aracılığıyla katılımcı bitki ıslahının başlatılması, tohumlar üzerinde çiftçi haklarının tesisi ve ITPGRFA ile Nagoya Protokolü uyarınca genetik kaynakların kullanımından doğabilecek adil topluluk düzeyi fayda paylaşımı mekanizmalarının geliştirilmesi üzerinde çalışırlar.

Tohum Egemenliği

Tohum egemenliğine ulaşmak önemlidir; çünkü bu, vatandaşların yerel gıda üretimi üzerinde kontrol ve mülkiyeti sürdürme kapasitesi olan gıda egemenliğine yol açar. Bu durum, güçlü bir pazar odaklı yaklaşımdır ve topluluğun ekonomik sürdürülebilirliğine katkıda bulunurken, aynı zamanda yerel tohumlara dayalı tarımsal biyoçeşitliliğin devamlılığı için geri besleme sağlar. Şirketler tarafından endüstriyel olarak üretilen ve büyük pazar zincirleri tarafından dağıtılan gıdalara kıyasla, yerel gıdalara yönelik olumlu ve büyüyen eğilim bilgelikle değerlendirilmelidir.

Yerel düzeyde gıda egemenliği, tarım ve gıda politikalarına daha geniş bir perspektif kazandırır. Çiftçi haneleri arasında ekolojik tarımı teşvik edebilir. Topluluklar, genetik kaynakların kullanımından doğabilecek faydaların hakkaniyetli paylaşımı için bir mekanizma kurabilir ve biyoçeşitliliğe dayalı geçim kaynaklarını güçlendirerek çiftçileri biyoçeşitliliği yerel olarak yönetmeleri için yetkilendirebilir.

Çiftçilerin Erişimi ve Fayda Paylaşımı (ABS)

Çiftçilerin erişimi ve fayda paylaşımı (ABS), dünyadaki çoğu ülke tarafından kabul edilen iki uluslararası belge ile ele alınmaktadır: Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) ve onun Nagoya Protokolü ile Gıda ve Tarım İçin Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Anlaşması (ITPGRFA). Bu

belgeler, yerli toplulukların tarımsal biyoçeşitlilik, gıda güvenliği, denge ve sürdürülebilirlik için bitki genetik kaynaklarının korunmasındaki rolünü kabul eder.

Bununla birlikte, yukarıda belirtilen belgelerin hükümlerinin pratik uygulaması kolay olmamıştır. Deneyimler, Anlaşma'nın birçok ulusal meclis tarafından onaylanmasına rağmen (Bulgaristan evet, diğer proje ortağı ülkeler?), çiftçilerin tohumlara erişim haklarını uygulamanın zor olduğunu kanıtlamıştır. Uygulama, bir dizi merkezi hükümet kurumunun sistematik iş birliğini ve konsolide çabalarını gerektirir. Bulgaristan örneğinde bu kurumlar; Tarım ve Çevre Bakanlıkları, Tarım Akademisi, Bitki Genetik Kaynakları Enstitüsü ve Ulusal Gen Bankası'dır.

Tohumlara erişim ve çiftçiler ile tohum üreticileri için faydaların hakkaniyetli paylaşımı sorunlarının çözümüne yönelik beyin fırtınası girişimlerinin bir parçası; özellikle bahçecilik alanındaki profesyonel tarım üreticileri kuruluşları ve STK'lar olmalıdır. ITPGRFA ve Nagoya Protokolü'nün uygulanmasındaki zorlukların nedenlerinden biri, bu uluslararası belgelerde çiftçi haklarının nasıl uygulanacağına dair önlemlerin öngörülmemiş olmasıdır. Diğer engeller ise ülkelerin ulusal düzeyindeki siyasi, yasal ve bürokratik faktörlerde gizlidir. Bazen bu bir ulusal uygulama kapasitesi veya ilgili maliyetler meselesidir. Her halükarda, şu an için CSC'ler ve CSB'ler, tohumlara erişim ve bunların kullanımından doğan fayda paylaşımı için yerel düzeyde iyi işleyen formatlardır.

Hükümet Kurumları, Akademi ve Diğer Kilit Oyuncularla İş Birliği – CSC ve CSB İşlevlerinin Önemli Bir Bileşeni

CSC ve CSB'lerin operasyonları, kuruluşlarının yerel çiftçilerin ve bahçıvanların ana aktör olduğu aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen bir süreç olmasıyla belirlenir. Bir tohum koleksiyonu kurmaya karar veren çiftçiler ve bahçıvanlar, gıda güvenliğinin geleceğinin sadece uluslararası tohum/gen bankalarına değil, büyük ölçüde genetik çeşitliliği günlük olarak sürdüren çiftçilerin ustalığına bağlı olduğuna inanmaktadır. Tohum erişimi ve paylaşımının, tutkulu tohum saklayıcıların eski tohumların kullanımını artırabildiği ve özerkliklerini onaylayabildiği kırsal topluluklarda çeşitli formlar alabileceğinden emindirler. CSC ve CSB üyeleri; "Özgürlük tohumları, egemenlik tohumları, direniş tohumları, yetki tohumları, adalet tohumları, Geçmişin tohumları, Kültürün tohumları,

KALICI olan tohumlar" istediklerini belirterek, ne yetiştirmek istediklerine dair haklarını savunmaya ve tohum erişimini kendileri güvence altına almaya hazırdılar.

CSC'lerin başarılı operasyonları için kritik bir faktör, çiftçilerin hükümet kurumları ve/veya profesyonel ıslahçılarla olan iş birliğidir. Bazı ülkelerdeki (İskandinavya, Hollanda ve diğerleri) deneyimler, merkezi hükümetlerin gerekli koşulları oluşturması durumunda CSC ve CSB'lerin, CBD (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi) ve Nagoya Protokolü kapsamındaki resmi çok taraflı ABS (erişim ve fayda paylaşımı) sistemiyle de başarıyla çalışabileceğini göstermektedir. Akademik dünya ile iş birliği de çiftçiler için faydalı olabilir. Örneğin Çin'de çiftçiler, Bilimler Akademisi ile iş birliğinden faydalanmakta, kaliteli tohumlara erişim imkanının tadını çıkarmakta ve endüstriyel tohum şirketleriyle iş birliği yoluyla tohum üretimi ile pazarlamasından gelir elde etmektedirler.

Kamu-özel ortaklığının tüm tarafların çıkarına yönetildiğinde meyve verebileceği Hollanda gibi ülkelerde, devlet on yıllarca patates çeşitleri ıslahına yatırım yapmış ve çiftçilerin kamu ve özel sektörle ilişkilerini teşvik etmiştir. Kaliteli bahçe bitkisi tohumlarına erişimi olmayan aile yetiştiricileri için çiftçi iş birliği hayati önem taşır. Çeşitli Bitki Genetik Kaynaklarına (PGR) erişim, iklimsel ve diğer zorluklara karşı dirençlerini artırdığı için onlar için stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle, eski sebze çeşitleri ITPGRFA'nın çok taraflı sistemine dahil edilmelidir. Ayrıca, CSB'ler tarafından korunan tohumları kullanan endüstriyel tohum üreticileri, örneğin yıllık bazda sabit bir fayda paylaşımı ödemesine katkıda bulunmalıdır.

Yerel CSC ve CSB'ler; topluluk kuruluşları olarak, aile çiftçileri için oldukça etkili olabilen kendi kendine organize edilmiş erişim ve fayda paylaşımı mekanizmaları aracılığıyla, yerel çeşitlerde ifade edilen zengin biyokültürel mirasın sürdürülmesinde öncü bir rol oynayabilirler. Hükümetler onları desteklemeli ve aile çiftçilerinin uzun vadede gıda egemenliğine ve beslenmeye katkıda bulunmalarını sağlayan genel tohum güvenliği sistemlerine dahil etmelidir. Brezilya hükümetinin mevcut topluluk tohum bankalarını güçlendirmek için bir tohum bankası politikası geliştirmesi ve yeni bankalar kurmaları için topluluklara tohum bağışlaması buna bir örnektir. Proje ortağı ülkelerde, aile çiftçilerinin yerel yerli türlerin korunması amacıyla CSC veya CSB kurmak için

harekete geçebileceği alanlar hala mevcuttur. Bilgi sahipleri olarak, özellikle kadınlar; çeşitlerin ve tohumların korunması ile iyileştirilmesi konusundaki uzmanlıkları ve yerel gıda hazırlamadaki kültürel gelenekleri koruma rolleri nedeniyle merkezi bir rol oynamaya devam etmektedir.

CSB'lerin ITPGRFA Tarafından Tanımlanan Çiftçi Haklarının Tesisine Nasıl Katkıda Bulunduğu

Bu mesele, çiftçilerin resmi çok taraflı sistem aracılığıyla sebze Bitki Genetik Kaynaklarına (PGR) erişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Konu, CSC'lerin ve CSB'lerin ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde tanınması ve desteklenmesi için bilim ve düzenleyici kurumlar bünyesinde nasıl bir konsolidasyon sağlanacağı ile ilgilidir. Bu nedenle, çiftçi hakları konusunun nasıl ortaya çıktığı, olgunlaştığı ve tohum materyaline erişimde çiftçi haklarının nasıl uygulanacağına dair tartışmaları nasıl tetiklediği merkezi bir konu haline gelmiştir.

Çiftçi Hakları Kavramı

Tarihsel olarak çiftçi hakları kavramı, 1979 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) uzmanlarının bitki genetik kaynaklarının paylaşımından doğan faydaların eşitsiz dağılımı üzerine yaptığı kapsamlı tartışmalar sonucunda uluslararası bir tema olarak ortaya çıkmıştır. Bitki ve tohum ıslahçıları fikri mülkiyet haklarına sahiptir ve gelir elde ederler; oysa başlangıçta bu genetik materyali sağlayan küçük çiftçiler ve yerli topluluklar bundan herhangi bir avantaj elde edememektedir.

Bu duruma tepki olarak FAO, bitki ıslahçılarının ve çiftçilerin haklarının aynı anda ve paralel olarak tanınması için üç karar yayınlamıştır. Çiftçi haklarının, "mevcut ve gelecek çiftçi nesilleri adına, çiftçilerin tam fayda sağlamasını güvence altına almak ve katkılarının devamını desteklemek amacıyla Uluslararası Topluluğa emanet edildiği" belirtilmiştir (Karar 5/89). Bu görüşe göre çiftçi hakları topluluğa ait kolektif haklar haline gelirken, ıslahçı hakları bireyseldir.

Bu üç karar, FAO'nun Gıda ve Tarım İçin Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Anlaşması'nın (ITPGRFA) temelini oluşturmuştur. ITPGRFA, ulusal düzeydeki çiftçi haklarına odaklanmaktadır. Anlaşmanın 9.2 (a) ile (c) ve 9.3 maddelerinde tanımlandığı üzere çiftçiler şu haklara sahiptir:

- Çiftlikte saklanan tohum ve çoğaltım materyalini saklamak, kullanmak, takas etmek ve satmak;
- Gıda ve tarım için bitki genetik kaynaklarıyla ilgili geleneksel bilgiyi korumak;
- Bitki Genetik Kaynaklarının (PGR) kullanımından doğan faydaların hakkaniyetli paylaşımından yararlanmak;
- Bitki genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımıyla ilgili konularda ulusal düzeyde alınan kararlara katılmak.

Yukarıdaki haklar doğrudan CSC'lerin ve CSB'lerin ana işlevleriyle ilgilidir.

FAO'nun ITPGRFA'sında Belirlenen Bu Haklar Dünya Genelinde Nasıl Uygulanıyor?

Biodiversity International, dünya genelindeki Topluluk Tohum Bankalarının (CSB) çiftçi haklarını nasıl uyguladığına dair farklı yaklaşımları gözden geçirmek ve kaydetmek amacıyla Kasım 2015'te üç günlük uluslararası bir çalıştay düzenlemiştir. CSB konularıyla ilgilenen uluslararası ve ulusal, resmi ve sivil toplum araştırma ve geliştirme kuruluşlarından katılımcılar burada 16 vaka çalışması sunmuşlardır. Bu vakalar; CSB üyeleriyle yapılan görüşmelere, saha gözlemlerine ve yayınlara dayanarak CSB'lerin faaliyetlerini, başarılarını ve zorluklarını belgelemiştir. Vaka çalışmaları, CSB'lerin ITPGRFA'da belirlenen çiftçi haklarının etkili bir şekilde uygulanmasına nasıl katkıda bulunduğunu tarif etmektedir. Vaka tanımlamaları, CSB'lerin çiftçi haklarını uygulama biçimlerinde; içinde buldukları çevreye, geçmişleri, işlevleri, boyutları ve operasyon ölçekleri ile belirlenen yerel koşullara, yönetim ve yönetim biçimlerine ve ayrıca aldıkları yardımlara, politika ve yasal ortama bağlı olarak büyük farklılıklar olduğunu göstermiştir. CSB'lerin uzun vadeli dayanıklılığının, ulusal siyasi ve sosyo-ekonomik koşullar, tarımsal uygulamaların düzenlenmesi, biyoçeşitlilik ve kırsal kalkınma ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu kanıtlanmıştır. Bazı vakalarda sivil

toplum kuruluşlarının rolü, finansman olanakları ve uluslararası kalkınma ve araştırma kuruluşlarının desteği kritik önem taşımıştır. Belirli bir ülkede hükümet ve ilgili kurumlar (gen bankaları, sivil toplum vb.) tarafından CSC ve CSB'lere sağlanan yardımın düzeyine bağlı olarak, işlevlerin kapsamı ve çiftçi haklarını ifade etme kapasitesi farklılık göstermektedir; ancak düzgün bir şekilde desteklenmeseler bile CSC'ler ve CSB'ler, sorunları siyasetçilerin ve karar vericilerin masasına koyabilir ve hükümetlerin çiftçi haklarını uygulaması için pratik önlemler başlatabilirler.

Pek çok ülkede CSB'lerin faaliyetleri, ITPGRFA'nın çiftçi hakları konusundaki esaslarının ötesine geçerek tohum ve gıda güvenliği, ekoloji ve sorumlu davranışları da kapsayabilir. ITPGRFA çiftçi haklarını belirlese de, resmi sistem tarafından tanınma zorlukları ve tohum satış kısıtlamaları gibi çiftçilerin karşılaştığı engellere değinmemektedir; ayrıca satışa sunulan tohumların paketlenmesi, etiketlenmesi ve satışına izin verilen coğrafi kapsam gibi hususlar da yorumlanmamıştır. Belki de çiftçilerin tohum üretme ve satma hakları üzerindeki tüm kısıtlamaları kaldırmanın ve onları gıdamızın, sağlığımızın ve tarımsal biyoçeşitliliğimizin taşıyıcıları olarak ulusal düzeyde tam olarak desteklemenin zamanı gelmiştir. Böyle bir politika, agro-ekonomiyi toplumun kendi kendine yeterliliği için canlandıracak (Norveç'in sebze ve meyve öz yeterliliği konusundaki uzun vadeli stratejisinin öngördüğü gibi), yerel tarım ürünlerinin tedarikini sağlayacak ve ithalatı azaltacaktır; aynı zamanda yerel topluluklarda üretkenliğin ve gıda güvenliğinin sürdürülmesine yardımcı olacaktır. Veya en azından çiftçilerin kendi tarlalarından ve bahçelerinden topladıkları korunan tohumları yaymalarına, tanıtmalarına ve başkalarıyla takas etmelerine izin verilmelidir. Çin'de 2015 yılında revize edilen tohum yasası ve bitki çeşidi koruma yasası, bu tür satış ve takasların yapılacağı yerel kırsal fuarlarla sınırlı olsa da çiftçilerin korunan çeşitler dahil kendi tohumlarını saklamasına, satmasına veya takas etmesine izin vermektedir.

Eski yerel çeşitlerin yetiştirilmesine dair geleneksel bilgiyi ve tohum korumanın zaman içinde nasıl yapıldığını korumak CSC'lerin ve CSB'lerin çok önemli bir işlevidir; CSB'ler ve CSC'ler bu işlevi faaliyetlerine dahil etmeli ve bu durum CSC ve CSB üyeleriyle yapılan anlaşmaların bir parçası olmalıdır. Operasyonlar geleneksel bilginin korunmasını ve teşvik edilmesini kapsamalıdır; hükümetler ulusal düzeyde bitki genetik kaynakları ve çiftçi tohum sistemleriyle ilgili geleneksel

bilgiye saygı gösterilmesi, korunması ve teşvik edilmesi için önlemler hazırlamalı ve çiftçi tohum sistemlerinin geçerliliğini tanımalıdır. Araştırmacılar, bitki genetik kaynaklarına erişimi yönetmek, faydaları paylaşmak ve geleneksel bilgiyi korumak için bir mekanizma içeren Vietnam'ın ulusal biyoçeşitlilik stratejisi ve vizyonunu buna örnek vermektedir. CSC'ler ve CSB'ler, yerel tohum çeşitliliğini düzgün bir şekilde tescil etmelerine, geleneksel bilgilerini korumalarına ve bu bilginin değerini ve yararını tanımlarına yardımcı olmaları için profesyonelleri kendilerine çekebilirler. CSC'ler ve CSB'ler tarafından kullanılan çiftçi haklarının bir başka örneği, bitki genetik kaynaklarına erişim sağlamak için hükümetten kabul edilebilir belge sunma gereklilikleriyle birlikte önceden bildirilmiş rıza almaktır. ITPGRFA'nın çok taraflı erişim ve fayda paylaşımı sistemi ile CBD'nin Nagoya Protokolü'nün uygulanması, önceden bildirilmiş rızanın sağlanması ve bunun yasal bir gereklilik haline getirilmesi için hükümet düzeyinde ciddi bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

CSC ve CSB üyesi çiftçiler için; çeşit seçimi için katılımcı araştırmalara katılmaktan kaynaklanan materyal kullanımı, bitki genetik kaynaklarına ve bilgiye iyileştirilmiş erişim ve ulusal gen bankaları ile saha araştırma enstitülerinden kaynaklara ve bilgiye daha iyi erişim gibi doğrudan fayda paylaşımında büyük çeşitlilikler vardır. Tarım ve biyoçeşitlilikteki ulusal politikaların (Tarım Bakanlığı ve Biyoçeşitlilik Bakanlığı), küresel biyoçeşitlilik stratejisine ve uygulama için ulusal yasal çerçeveye uygun olarak CSC ve CSB üyeleri tarafından faydaların hakkaniyetli paylaşımına yönelik prosedürleri içermesi mümkündür. Bu prosedürler örneğin şunları kapsayabilir: biyoçeşitliliğin biyokimyasal ve genetik kaynaklarının ve unsurlarının kullanımından elde edilen sosyal, çevresel ve ekonomik faydaların yerel topluluklara ve yerli halka özel önem verilerek toplumun tüm sektörleri için adil ve hakkaniyetli dağıtımı; ve eski sebze çeşitlerinin yerel/bölgesel/ulusal satışı için tohumların sertifikalandırılması. Küçük ölçekli çiftçilerin ITPGRFA'da tanımlanan haklarını uygulamaları, ulusal düzeyde mekanizmalar tartışılırken ve kararlar alınırken çoğu zaman ihmal edildikleri ve katılmaya davet edilmedikleri için son derece zordur. Bu nedenle, CSC ve CSB üyelerinin ve yerel topluluğun bir destekçi ağı oluşturması ve sürekli olarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket edecek ve küçük çiftçilerin sesinin duyulmasında ısrar edecek bir ekosistem üzerinde çalışması tavsiye edilir; STK'lar kamu kampanyaları düzenleme konusundaki bilgileriyle

çok destekleyici olabilirler. Sonuç olarak; CSC ve CSB işlevlerinin karar alma süreçlerine katılımı, teknolojiye, Bitki Genetik Kaynaklarına (PGR), finansmana ve pazarlara erişimi, onları destekleyecek ve üyelerin kapasitelerini geliştirecek elverişli bir kurumsal ortamın oluşturulmasını kapsamaması gerekir.

ITPGRFA'nın Uygulanması İçin Csc'lerin Ve Csb'lerin Rolü Üzerine Özetleme

ITPGRFA'nın uygulanmasında CSC ve CSB'lerin rolünü özetlemek gerekirse, tarımsal biyoçeşitliliğin ve çiftçi haklarının korunması süreci; ulusal kurumlar, sivil toplum, bölgesel yönetimler ve yerel üreticiler arasında karmaşık ve karşılıklı bağımlı bir ilişki ağı gerektirmektedir. Özellikle küçük tarım üreticilerinin ve aile çiftçilerinin seslerini duyurabilmeleri ve karşılaştıkları engellerin çözümü için merkezi politikalara dahil edilmeleri hayati önem taşımaktadır. Bulgaristan ve Norveç gibi ülkelerdeki örnekler, resmi erişim ve fayda paylaşımı (ABS) sistemlerinin başarısının, sadece merkezi düzenlemelere değil, aynı zamanda yerel düzeydeki CSC ve CSB'lerin desteklenmesine ve onlardan öğrenilen bilgilere dayandığını kanıtlamıştır. Çiftçiler ve topluluk tohum bankası üyeleri kendi yöntemleriyle çalışabilse de, akademi ve hükümet kurumlarıyla yapılacak iş birliği, yerel girişimlerin uygun politikalarla güçlendirilmesine büyük katkı sağlar. CSC ve CSB'lerin yerel sebze çeşitleri ve yerli türler üzerindeki özerk işleyişi, aile çiftçilerinin tohum erişimini güvence altına alarak yerel tarımsal biyoçeşitliliği sürdürmektedir.

Tohum saklama eylemleri; tohum ağları veya agroekoloji hareketleri gibi farklı formatlar aracılığıyla çiftçileri genetik kaynakların koruyucuları olarak konumlandırarak resmi sistemler için de fayda sağlar. Yapılan analizler sonucunda, CSC ve CSB'lerin ITPGRFA'da tanımlanan çiftçi haklarının hayata geçirilmesi için en etkili platformlardan biri olduğu görülmektedir. Bu yapıların tam anlamıyla tanınması, yasal destek alması ve mali açıdan güçlendirilmesi zaman ve çaba gerektirse de, Anlaşma'yı onaylayan ülkeler için bu oluşumları ulusal politikalara dahil etmek mutlak bir gerekliliktir. CSC ve CSB'lerin yürüttüğü koruma, takas, ürün iyileştirme ve pazarlama

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

gibi işlevler, gıda güvenliğine ve yerel ekonomiye doğrudan katkı sağlarken, aynı zamanda sürdürülebilir bir gelecek için özgün ve değerli bir bilgi birikimi üretmektedir.

Kaynakça

1. Akther, F. 2015. Nayakrishi Andolon: Farmers Movement for Biodiversity Conservation and Food Sovereignty. Dhaka: Unnayan Bikalper Nitinirdharoni Gobeshona (UBINIG). Accessed 1 May 2019. <http://ubinig.org/index.php/home/showAerticle/81/english/Farida-Akhter/Nayakrishi-Andolon-Farmers-movement-for-biodiversity-conservation-and-food-sovereignty>
2. Andersen, R. 2016. "Farmers' Rights. Evolution of the International Policy Debate and National Implementation." In *Farmers' Crop Varieties and Farmers' Rights: Challenges in Taxonomy and Law*, edited by M. Halewood, 129–151. London: Earthscan.
3. Chaves Posada, J. 2015. Capacity Building Material for the Realization of Farmers' Rights in Malawi. Rome: Global Forum on Agricultural Research (GFAR). Accessed 1 May 2019. www.gfar.net/documents/capacity-building-material-realization-farmers-rights-malawi.
4. Development Fund. 2011. Banking for the Future: Savings, Security and Seeds. Oslo: Development Fund. Accessed 1 May 2019. www.utviklingsfondet.no/files/uf/documents/Rapporter/Banking_for_the_future.pdf
5. Esquinas-Alcázar, J. 1996. "The Realisation of Farmers' Rights." In *Agrobiodiversity and Farmers' Rights*, edited by M. S. Swaminathan, 2–25. New Delhi: Konark.
6. Koffi, K.E. 2015. "Agricultural Simplified Cooperative Society Man-Eyo of Yapi-Kouamékro (SCOOPSAMY): Case Study of a Community Seedbank." Paper prepared for the workshop on community seed banks and farmers' rights, 25–27 November, New Delhi, India.
7. Moore, G., and W. Tymowski. 2005. Explanatory Guide to the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. Gland: IUCN.
8. Mushita, A., P. Kasasa, and H. Mbozi. 2015. "Zimbabwe: The Experience of the Community Technology Development Trust." In *Community Seed Banks: Origins, Evolution and Prospects*, edited by R. Vernooij, P. Shrestha, and B. Sthapit, 230–236. London: Earthscan.
9. Ramanna, A. 2006. The Farmers' Rights Project — Background Study 4: Farmers' Rights in India - a Case Study (Report 6/2006). Lysaker: Fridtjof Nansens Institute. Accessed 1 May 2019.

www.fni.no/publications/the-farmers-rights-project-background-study-4-farmers-rights-in-india-a-case-study-article762-290.html

10. Sabran, M., and S.I. Batta Torheim, eds. 2016. "The Global Consultation of Farmers' Rights 2016. Summary of Presentations and Discussions. 27-30 September, Bali, Indonesia." Rome: FAO. Accessed 1 May 2019. www.fao.org/3/a-bs767e.pdf

11. Secretariat of the ITPGRFA. 2018. First Meeting of the Ad Hoc Technical Working Group on Farmers' Rights. Rome: FAO. Accessed 24 April 2019. www.fao.org/plant-treaty/meetings/meetings-detail/en/c/1099122

12. Sobhan, M. A., J. A. Jony, R. I. Chunnun, and F. K. Liza. 2015. "Bangladesh: the Mamudpur Nayakrishi Seed Hut." In *Community Seed Banks: Origins, Evolution and Prospects*, edited by R. Vernooy, P. Shrestha, and B. Sthapit, 63–68. London: Earthscan.

13. UBINIG. 2018. Bangladesh: The Importance of Farmers' Seed Systems and the Roles of Community Seed Wealth Centers. Dhaka: Unnayan Bikalper Nitinirdharoni Gobeshona (UBINIG). Accessed 1 May 2019. <https://cgspace.cgiar.org/handle/10568/97159>

14. van Etten, J. 2011. "Crowdsourcing Crop Improvement in Sub-Saharan Africa: A Proposal for a Scalable and Inclusive Approach to Food Security." *IDS Bulletin* 42: 102–110. doi: 10.1111/j.1759-5436.2011.00240.x

15. Vernooy, R., P. Shrestha, and B. Sthapit, eds. 2015. *Community Seed Banks: Origins, Evolution and Prospects*. London: Earthscan.

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

The document is prepared by LP - UBBSLA in the frame of BSB00450 SEEDGUARD: Seed Guardians for Biodiversity, Agrobiodiversity, Ecosystem Services and Climate Adaptation

The responsibility for the content of this material is that of the author. The content of this material does not necessarily represent the official position of the European Union. Reproduction is authorized, provided the source is acknowledged, and any changes are indicated.

